

‘WETENSCHAP HEEFT GEEN MONOPOLIE OP DE FEITEN’

Wanneer experts en gewone burgers debatteren over vaccins, gezonde voeding of het klimaat lopen de gemoederen tegenwoordig al snel hoog op. Hedwig te Molder analyseert waarom zij langs elkaar heen praten.

Toen de overheid in 2009 meisjes ging inenten tegen een virus dat baarmoederhalskanker veroorzaakt, ontstond grote onrust. Online verspreidde de vereniging *Kritisch Prikken* verhalen over sterfgevallen die door het vaccin zouden zijn veroorzaakt. Het overrompelde RIVM bleef stug de feiten herhalen. Tevergeefs, want nog niet de helft van alle tienermeisjes ontving de prik.

De controverse zette Hedwig te Molder, hoogleeraar Communicatie over wetenschap en technologie, aan het denken. Waarom loopt het debat tussen expert en leek steeds vaker zo spaak? Ze zette zich aan de taak om minutieus ‘natuurlijke gesprekken’ tussen wetenschappers en leken te analyseren. In haar oratie aan Wageningen Universiteit op 28 augustus legt ze uit waar het wederzijds onbegrip vandaan komt.

Uw onderzoeksthema blijft onverminderd actueel. Vorige week interviewde de NOS een cardioloog over zijn nieuwe patiëntenforum. Hierop monitoren experts alle gedeelde informatie om bijvoorbeeld broodje-aapverhalen te ontzenuwen. Hoe kan het dat zo'n goed bedoeld initiatief op Twitter voor woede zorgt?

‘In dit specifieke geval heb ik niet op Twitter gekeken maar je ziet deze reactie vaker. Het publiek vat de houding van wetenschappers op als een poging de feiten te monopoliseren en zo het debat te controleren. Voor het publiek resten alleen ervaringen, gevoelens, geloof en waarden. Dat lijkt genereus maar in onze verwetenschappelijke samenleving heb je feiten nodig om spreekrecht te krijgen. Daarom zorgt het idee dat feiten de wetenschap toebehoren voor zulke verontwaardiging bij niet-wetenschappers.’

Het wordt kritische leken in deze debatten ook regelmatig verweten dat ze antiwetenschappelijk zijn. Bent u het daarmee eens?

‘Wanneer je kijkt naar kritische discussies over vaccins, of naar gesprekken tussen ouders die worstelen met ADHD, wordt er verrassend veel wetenschappelijke literatuur uitgewisseld. Deelnemers hebben een onderzoekende houding waarin centraal staat dat je niets zomaar aanneemt; een resultaat van het verlichtingsdenken. De overheid leert burgers deze houding zelfs aan zodat zij geïnformeerde keuzes maken.

Dan kun je niet langer zeggen: “Neemt u dat maar van ons aan”.’

Hoe springen wetenschappers om met een publiek dat autoriteit niet langer voetstoots accepteert, maar kritisch bevraagt?

‘Dat vinden ze moeilijk. Na een lezing hoor ik vaak van experts dat ze de problemen herkennen die ik benoem. Als het gaat om communicatie met het grote publiek zetten onderzoekers een beeld neer van ‘blijde wetenschap’. Maar vaak voelen ze zelf ook wel aan dat die manier van communiceren niet meer voldoet.’

U stelt dat kennisdiscussies juist ontsporen door de zaken die niet worden besproken, hun ‘verborgen moraliteit’. Wat bedoelt u hiermee?

‘Die morele dimensie zit hem erin dat we feiten niet alleen gebruiken om anderen te overtuigen. Discussies gaan om veel meer dan alleen wetenschap. Feiten zijn ook onderdeel van je identiteit. Als het gaat over ADHD gaat het ook over de vraag: wat is een goede ouder? In de discussie over voedsel speelt op de achtergrond ons oordeel mee over wat je als “het goede leven” beschouwt. Daarom voelen we ons snel persoonlijk aangevallen: iemand komt aan onze identiteit als wetenschapper, ouder of boer.’

Wat moeten we nu veranderen om betere wetenschappelijke discussies te krijgen?

‘Er moet een verrijking komen van de discussies. Wetenschappers praten vaak liever niet over zaken die ze niet als feit kunnen onderbouwen, zoals goede smaak. Maar dat moeten ze juist wel doen. Bovendien moeten wetenschappers niet alleen meedelen maar ook geïnteresseerde open vragen stellen. Nu vinden experts het moeilijk om zich zo kwetsbaar op te stellen, maar het is de manier waarop de expert van de toekomst zijn autoriteit verdient.’

Rob Ramaker

FOTO: GUY ACKERMANS